

ANNA CHORAŻEWSKA

University of Silesia in Katowice, Poland

ORCID iD: 0000-0003-2917-3119

AGNIESZKA KULAWIK

University of Silesia in Katowice, Poland

ORCID iD: 0000-0002-2188-1295

**WYMOGI USTAWOWE STAWIANE
OSIĄGNIĘCIOM NAUKOWYM A PRAKTYKA
ICH STOSOWANIA W POSTĘPOWANIACH
AWANSOWYCH – KIERUNKOWA ANALIZA
WYNIKÓW BADAŃ ANKIETOWYCH**

**STATUTORY REQUIREMENTS FOR SCIENTIFIC
ACHIEVEMENTS AND THEIR PRACTICAL
APPLICATION IN PROMOTION PROCEDURES –
A DIRECTIONAL ANALYSIS
OF SURVEY RESULTS**

ABSTRACT

Objectives: The study presents research results on the practical aspects of interpreting and applying statutory promotion criteria in the Polish higher education and science system. The research compares the legal interpretation of the conditions for academic promotion with their understanding and application in the review process. The requirements for promotion achievements were analysed through the prism of two criteria: scientific writing and the subject, nature, and importance of the contribution to the state of knowledge as conditions for academic promotion. The scope of the study did not cover scientific achievements documented in the form of a project, construction, technological, or implementation work. The study aimed to seek answers to the following questions: in what form of scientific writing and on what subject, nature, and importance should scientific achievements be presented in promotion proceedings so that their author can effectively apply for a scientific degree or title in a given field of science and discipline.

Material and methods: Descriptive statistics is used to analyse the survey results, limiting the presentation to the distribution of response frequencies in numerical and percent age terms. Some results are presented graphically in bar charts to facilitate comparison between individual categories.

Results: Although the legislator has defined uniform conditions for academic promotion in all fields and disciplines, research results have shown that in practice, there are significant differences in their application in different areas of knowledge.

Conclusions: Further research is required to assess whether equality before the law and procedural fairness are fully implemented in promotion procedures.

KEYWORDS: *scientific writing, freedom of scientific research, equality before the law, academic promotion procedures, procedural fairness, contribution to the state of knowledge*

ABSTRAKT

Cel pracy: Artykuł prezentuje wyniki badań dotyczących praktycznych aspektów wykładni i stosowania ustawowych przesłanek awansu w polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Badania oparto na analizie stanu prawnego wymagań stawianych kandydatom do stopni naukowych i tytułu, by następnie za pomocą badania ankietowego ustalić, jak są one rozumiane w praktyce recenzyjnej. Zakresem badań objęto w sposób jednolity wszystkie dziedziny i dyscypliny naukowe z wyłączeniem dziedziny sztuki i jej dyscyplin. Wymagania stawiane osiągnięciom awansowym analizowano przez pryzmat dwóch kryteriów: formy pisarstwa oraz przedmiotu, charakteru i wagi wkładu w stan wiedzy jako warunków awansu naukowego. Zakresem badania

nie objęto osiągnięć naukowych dokumentowanych w formie prac projektowej, konstrukcyjnej, technologicznej lub wdrożeniowej. Celem badań było poszukiwanie odpowiedzi na pytania: w jakiej formie pisarstwa naukowego oraz o jakim przedmiocie, charakterze i wadze należy przedstawić w postępowaniu awansowym osiągnięcia naukowe, aby ich autor mógł efektywnie ubiegać się o nadanie mu stopnia naukowego lub tytułu w danej dziedzinie nauki i dyscyplinie.

Materiał i metody: W analizie wyników badań ankietowych zastosowano statystykę opisową, ograniczając się do prezentacji rozkładu częstości odpowiedzi w ujęciach liczbowym i procentowym. Niektóre wyniki przedstawiono graficznie w postaci wykresów słupkowych ułatwiających porównanie poszczególnych kategorii.

Wyniki: Choć ustawodawca określił jednolite warunki awansu naukowego dla wszystkich dziedzin i dyscyplin naukowych, to wyniki badań wykazały, że w praktyce ich stosowania występują istotne różnice w poszczególnych obszarach wiedzy.

Wnioski: Celowe są dalsze badania, by ocenić, czy w postępowaniach awansowych są w pełni realizowane równość w prawie i sprawiedliwość proceduralna.

SŁOWA KLUCZOWE: *wolność badań naukowych, sprawiedliwość proceduralna, pisarstwo naukowe, postępowanie o awans naukowy, równość w prawie, wkład w stan wiedzy*

WPROWADZENIE

Konstytucja RP w art. 73, obejmując ochroną wolność badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, nie zdefiniowała, na czym ta swoboda polega. Analiza jej istoty wskazuje, że realizuje się ona w wielu swobodach częściowych, gwarantując badaczom nie tylko możliwość podejmowania różnych procesów myślowych w dążeniu do poznania naukowego, ale także swobodę prowadzenia i rozpoczęcia badań w każdej dziedzinie, swobodę wyboru miejsca prowadzenia badań, swobodę określania i stosowania metod badawczych, swobodę ogłaszania uzyskanych wyników we wszelkiej formie, swobodę współpracy z wieloma partnerami (Jabłoński, 2002, s. 562). Wolność ta swym zakresem obejmuje także prawo do błędu. W konsekwencji fałszywość teorii naukowej nie może dostarczyć podstawy do wyłączenia ustaleń badacza z zakresu konstytucyjnej ochrony z art. 73 (Garlicki, 2003, s. 6–7). Podobnie przyczyną odmówienia konstytucyjnej gwarancji nie może być to, że opinia

publiczna ocenia badania jako kontrowersyjne, a ich wyniki – bulwersujące czy niepokojące (Brzozowski, 2014, s. 31–32).

W piśmiennictwie i orzecznictwie wyjaśnia się, że z wolności nauki należy wywodzić obowiązki państwa o charakterze negatywnym, których istota nakazuje powstrzymanie się od działań, w tym także normatywnych, mogących utrudniać lub ograniczać wolność prowadzenia badań naukowych (M. Królikowski, K. Szczucki, 2016, s. 1684–1685, Nb 35). Jak bowiem akcentował Trybunał Konstytucyjny, gwarantowane w art. 73 prawa wolnościowe *chronią jednostkę i inne podmioty prawa przed nieuzasadnioną ingerencją ze strony państwa w przedmiot i metody badań naukowych oraz w treść i metody nauczania* (Wyrok z dnia 7 lutego 2006 r., SK 45/04). Z kolei z *ratio legis* tej normy wywieść można pozytywny obowiązek władzy publicznej dbałości o rozwój nauki i kadry naukowej (Garlicki, 2003, s. 6) wraz ze zobowiązaniem do pojęcia czynnych działań w co najmniej dwóch aspektach (Brzozowski, 2014, s. 35–36): usuwania barier utrudniających prowadzenie badań naukowych przez aktywne przeciwdziałanie przejawom nierzetelności naukowej, a także promowanie tzw. dobrych praktyk w nauce oraz uregulowania kryteriów i trybu awansu naukowego w sposób minimalizujący niepewność prawną w stosunku do osób ubiegających się o nadanie stopnia lub tytułu, a także zapewniający realność i stabilność stawianych takim osobom wymagań.

CEL NAUKOWY PROJEKTU ORAZ METODY BADAWCZE I UZASADNIENIE CELOWOŚCI PODJĘCIA BADAŃ

Celem naukowym projektu badawczego, którego kierunkowe ustalenia naukowe są prezentowane w niniejszej pracy, jest próba ustalenia obowiązujących w różnych obszarach wiedzy kryteriów awansu naukowego i udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy procedura awansowa zapewnia jednostce realność i stabilność stawianych jej wymagań. Podczas przygotowywania tego badania, w pierwszej fazie, stosując metodę dogmatyczno-prawną, zdekodowano ustawowe przesłanki awansu naukowego, a w drugiej – stosując metodę wywiadu – ustalono sposób rozumienia i używania pojęć ustawowych w różnych obszarach wiedzy. Ten zabieg okazał się celowy z dwóch powodów.

Po pierwsze, zawarte w ustawie kryteria awansu naukowego posługują się pojęciami opartymi na konstrukcji zwrotów niedookreślonych (nieostrzych), które nie mają definicji ustawowej ani słownikowej, pozwalających na niezawodne wskazanie ich desygnatów. Po drugie, ustawodawca pozostawił osobom ubiegającym się o awans naukowy znaczną swobodę w doborze formy pisarstwa naukowego, w której przedstawione mogą być osiągnięcia naukowe. W myśl przepisów prawa (ustawa z 2018 r.) przepisaną formę prezentacji osiągnięcia awansowego stanowią – w zależności od szczebla awansu – praca pisemna, opublikowana monografia, samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej oraz zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych albo jeden cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Wobec powyższego zbadania wymagało to, czy w rzeczywistości w poszczególnych obszarach wiedzy kandydaci do awansu naukowego mają pełną swobodę w doborze formy pisarstwa naukowego, w której zaprezentują osiągnięcia awansowe, a także to, jak te formy są w praktyce interpretowane. Przyjęty i utrwalony sposób ich rozumienia na potrzeby badań ankietowych określono na podstawie udokumentowanych, bezpośrednich rozmów z naukowcami o znacznym doświadczeniu badawczym i recenzenckim (Chorążewska, Proń, 2024, s. 207–332). Okazało się, że praktyka ich stosowania zasadniczo różni się od formułowanego w literaturze prawniczej oczekiwania, by tworzące powiązany cykl publikacje *zebrane w jedną całość, a zatem niejako »złożone«, mogły zostać wydane jako zbiór publikacji, tworząc dzieło o charakterze monograficznym, i to bez konieczności dokonywania istotnych przeróbek, modyfikacji tekstu czy też jego istotnej zmiany* (Kała, 2022, s. 45). Mając na uwadze to, że uzyskane metodą wywiadu ustalenia nie są statystycznie istotne i nie potwierdzają powszechności stosowania takiej interpretacji przepisów prawa, przygotowano kompleksowe badanie ankietowe pt. *Ocena osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych – ankietą*, by za jego pomocą porównać wzorzec normatywny z praktyką jego stosowania w skali istotnej statystycznie lub z perspektywy oceny eksperckiej. W ten sposób celem badania ankietowego stało się wskazanie, jak recenzenci w postępowaniach awansowych interpretują i stosują ustawowe przesłanki awansu naukowego w poszczególnych dziedzinach nauki albo dziedzinach nauki i dyscyplinach naukowych. Chodziło głównie o zweryfikowanie, jakie wymagania realnie

stawia się kandydatom do stopni naukowych i tytułu przy prezentowaniu przez nich osiągnięcia naukowego w procedurze awansowej w różnych obszarach wiedzy w odniesieniu do dwóch zasadniczych kryteriów oceny tego osiągnięcia:

- a. wymaganej formy pisarstwa naukowego z uwzględnieniem uzyskanych patentów na wynalazki,
- b. przedmiotu, charakteru i wagi wkładu w stan wiedzy.

Do analizy pozyskanych wyników badań ankietowych wykorzystano metody statystyki opisowej (Sobczyk, 2010), których celem było przedstawienie ogólnego rozkładu udzielonych odpowiedzi. Zastosowano przede wszystkim zliczanie liczby wskazań w poszczególnych kategoriach, a następnie obliczono udział procentowy każdej z nich w odniesieniu do całości. Takie podejście pozwoliło na szybkie uchwycenie dominujących tendencji oraz porównanie częstości występowania poszczególnych wariantów odpowiedzi. Analiza wykonana została przy użyciu programu Statistica.

Zakresem badania nie objęto osiągnięć naukowych, których wkład w stan wiedzy jest dokumentowany za pomocą prac projektowych, konstrukcyjnych, technologicznych lub wdrożeniowych, traktując te formy jako specyficzne, czyli takie, które z uwagi na brak powszechności ich stosowania wymagają odrębnych badań o charakterze indywidualnym. Przedmiotem tego projektu była wyłącznie nauka i działalność badawcza człowieka. Twórczość artystyczna, choć również objęta ochroną z art. 73, stanowi bowiem działalność twórczą jednostki o odmiennym od tych pierwszych charakterze. Sztuka, w przeciwieństwie do nauki, nie służy poznaniu prawdy obiektywnej o świecie i zjawiskach. Dzieło artystyczne odzwierciedla osobistą kreatywność i oryginalną ekspresję jego twórcy i z tego powodu w postępowaniach awansowych z dziedziny sztuki i wyodrębnionych w jej ramach dyscyplin artystycznych podlega ocenie przy zastosowaniu innych kryteriów. Odmienność przedmiotu i charakteru działalności twórczej człowieka w obszarze nauki i sztuki, a także odmienność stosowanych kryteriów oceny rozstrzygały zatem o niecelowości łączenia badań dotyczących zasad awansu w obu tych obszarach. Jednocześnie, skoro w ustawie z 2018 r. ustawodawca określił jednolite warunki awansu naukowego dla wszystkich dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, celowe stało się przeprowadzenie kierunkowego, kompleksowego

badania dotyczącego sprawiedliwości proceduralnej postępowań awansowych w obszarze nauki. Uzyskane wyniki badań miały zaś odpowiedzieć na pytanie, czy stosowane zasady awansu naukowego są jednolite i odpowiadają wymaganiom wynikającym z zasady równości wobec prawa (Witkowska, 2011). Ta konstytucyjna zasada wymaga, by wszyscy adresaci norm prawnych, charakteryzujący się daną cechą relewantną, byli traktowani według jednakowej miary, dopuszczając przy tym odmienne traktowanie przez prawo podmiotów różniących się między sobą, jeśli jest to należycie uzasadnione. Równość oznacza bowiem nakaz jednakowego traktowania podmiotów prawa w obrębie określonej klasy (kategorii). Podmioty prawa charakteryzujące się w równym stopniu daną cechą istotną (relewantną), powinny być zatem traktowane równo, według jednakowej miary, bez zróżnicowań zarówno dyskryminujących, jak i faworyzujących, a ewentualne zróżnicowanie traktowania pewnych podmiotów winno być uzasadnione i oparte na odpowiednich argumentach odpowiadających wymaganiom relewantności, proporcjonalności i pozostawać w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, na czele z zasadą sprawiedliwości społecznej (Orzeczenie TK z 11lipca 2000 r., K 30/99; Wyrok TK z 29 czerwca 2001 r., K 23/00; Wyrok TK z 2 kwietnia 2003 r., K 13/02). Powyższe oznacza, że w postępowaniach awansowych w różnych obszarach nauki mogą występować daleko idące odmienności w rozumieniu wymagań stawianych kandydatom do awansu naukowego. Niemniej w obrębie danej klasy (kategorii) postępowań, których przedmiotem są osiągnięcia naukowe uzyskane w działalności badawczej o tożsamym lub podobnym charakterze co do przedmiotu i natury aktywności naukowej, powinny być one jednakowe.

W konsekwencji wyniki badań miały odpowiedzieć na pytania, jakie wymagania w praktyce stawia się jednostce w postępowaniu awansowym oraz czy w jego toku zapewnia się osobom aplikującym równość traktowania. Materia ta jest przedmiotem licznych wypowiedzi w piśmiennictwie (Stec, 2021; Szydło, 2022; Grzebyk, 2022; Bogusz, Miłosz, 2022; Dajnowicz-Piesiecka, Kierznowski, 2022), jednakże nikt dotąd nie opisał, jak ustawowe wymagania awansu naukowego są w rzeczywistości rozumiane i stosowane w różnych obszarach wiedzy. Tymczasem nie ulega wątpliwości, że materia ta pozostawiona jest do oceny gremiów naukowych z wyłączeniem jej spod kontroli sprawowanej przez władzę sądowniczą. Trybunał Konstytucyjny

jasno bowiem stwierdził, że w treści wolności nauki z art. 73 nie mieści się prawo podmiotowe jednostki do uzyskania stopnia naukowego. Ustawowe określenie przesłanek uzyskania stopnia naukowego wraz z przypisaniem wyłącznej kompetencji radzie jednostki organizacyjnej uczelni do ich interpretacji (a także oceny, czy je spełniono) i do jego nadawania, nie godzi zatem w wolność nauki osób, wobec których podjęto uchwałę odmowną w sprawie nadania im stopnia naukowego (Postanowienie z 24 kwietnia 2002 r., Ts 138/01). W konsekwencji, choć kryteria i tryb nadawania stopni i tytułu naukowego są regulowane w aktach prawa powszechnie obowiązującego, to w model kariery naukowej wpisane jest jednak to, że to gremia naukowe oceniają stopień dojrzałości naukowej kandydatów do awansu naukowego, weryfikując spełnienie przez nich materialnych – ustawowo określonych – przesłanek do uzyskania stopnia naukowego lub tytułu naukowego w danej dziedzinie nauki albo dziedzinie nauki i dyscyplinie naukowej (Brzozowski, 2014, s. 32–33). To gremia naukowe definiują zatem to, jak powinny być rozumiane w danym obszarze wiedzy ustawowe przesłanki osiągnięcia przez badaczy coraz wyższego poziomu ich rozwoju i dochodzenia do samodzielności naukowej, niezbędne do zdobywania przez nich kolejnych stopni naukowych i tytułu. Należy zastrzec, że ocena osiągnięcia awansowego powinna mieć charakter ekspercki, gdyż wynikający z prawa obowiązek zapewnienia w postępowaniach awansowych sprawiedliwości proceduralnej wymaga, by funkcję recenzenta powierzyć właściwej osobie. Prawidłowo sporządzona opinia o osiągnięciu powinna być bowiem obiektywna i rzetelna oraz wydana przez osobę najbardziej kompetentną. Trzeba tu wziąć pod uwagę nie tylko dziedzinę naukową, jaką recenzent reprezentuje, ale również dyscyplinę naukową, a niejednokrotnie nawet specjalizację w jej ramach. Spełnienie tych wymagań w toku postępowania awansowego podlega kontroli władzy sądowniczej sprawowanej przez sądy administracyjne. W jej ramach, choć niedopuszczalna jest merytoryczna kontrola wydanej recenzji, sąd może wyciągnąć daleko idące konsekwencje, nawet uchylając rozstrzygnięcie gremium naukowego, z wadliwego powołania recenzenta (biegłego) w postępowaniu awansowym. Wynika to stąd, że w ramach tych postępowań normy procesowe wyraźnie przeważają nad regulacjami materialnoprawnymi, zobowiązując do

zapewnienia w nich sprawiedliwości proceduralnej, chroniącej wolność nauki (Jakubowski, 2015; Wyrok NSA z 7 października 2014 r., I OSK 1423/14).

Zawarte w niniejszej pracy ustalenia prezentują występujące w postępowaniach awansowych różnice między dziedzinami nauki w zakresie wymagań stawianych osobom ubiegającym się o awans. Uzyskane wyniki badań pozwoliły na zdekodowanie przyjętych przez recenzentów utrwalonych zwyczajów rozumienia przesłanek warunkujących ten awans. Efektem poczynionych w tym zakresie ustaleń powinno być zminimalizowanie niepewności uczestników tych postępowań w odniesieniu do wyboru właściwej formy dla prezentacji osiągnięcia naukowego, a także określenia przedmiotu i charakteru badań oraz uzyskania wymaganego do awansu wkładu w stan wiedzy.

USTAWOWE PRZESŁANKI AWANSU NAUKOWEGO

W prawie powszechnie obowiązującym (ustawa z 2018 r.) określono w sposób jednolity dla wszystkich dziedzin nauki i dyscyplin naukowych wymagania w zakresie forma pisarstwa naukowego oraz przedmiotu, charakteru i wagi wkładu w stan wiedzy jako warunku nadania stopnia naukowego lub tytułu profesora. Ustawodawca przesądził przy tym, że stopień doktora może być nadany zarówno w dziedzinie nauki, jak i w dziedzinie nauki i dyscyplinie naukowej, zaś stopień doktora habilitowanego wyłącznie w dziedzinie nauki i dyscyplinie naukowej. Z kolei tytuł naukowy można otrzymać zarówno w dziedzinie nauki, jak również w dziedzinie nauki i dyscyplinie naukowej lub dyscyplinach naukowych. Określając w ten sposób obszar przyznawania stopni naukowych i tytułu prawodawcy, nie zniknął z pola widzenia inter – i transdyscyplinowy charakter badań naukowych. W sytuacji gdy ustalenia naukowe rozprawy doktorskiej wykraczają poza granice jednej dyscypliny naukowej, ustawodawca pozwala na zdefiniowanie ich jako uzyskanych w danej dziedzinie nauki albo zobowiązuje jej autora do wskazania dłań wiodącej dyscypliny naukowej, a podmiot przeprowadzający postępowanie awansowe – do nadania stopnia w dziedzinie nauki albo dziedzinie nauki i dyscyplinie naukowej dłań wiodącej. W przypadku rozprawy habilitacyjnej prawodawca nie przewidział możliwości uzyskania wkładu

w stan wiedzy w obszarze dziedziny nauki, zobowiązując jej autora do wskazania wiodącej dyscypliny naukowej dla osiągnięcia naukowego o charakterze interdyscyplinarnym. Osiągnięcia naukowe kandydatów do tytułu mogą być z kolei uzyskane w różnych obszarach wiedzy, a zatem gdy spełniają przesłanki wybitności i stanowią wkład w stan wiedzy z różnych dyscyplin naukowych, możliwe jest uzyskanie profesury zarówno w dziedzinie nauki, jak również w dziedzinie nauki i dyscyplinie lub dyscyplinach naukowych.

W zakresie formy pisarstwa naukowego oraz przedmiotu, charakteru i wagi wkładu w stan wiedzy ustawodawca jednolicie przyjął, że rozprawa doktorska może być przedstawiona w formie nieopublikowanej, zarchiwizowanej repozytorium podmiotu doktoryzującego pracy pisemnej lub opublikowanej monografii naukowej lub zbioru opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych lub samodzielnej i wyodrębnionej części pracy zbiorowej, nie formułując przy tym żadnych szczegółowych wymagań, pozostawiając to praktyce. Przedmiot osiągnięcia doktorskiego powinien zaś wyrażać się w udokumentowanym autorstwie własnego i samodzielnego wkładu w stan wiedzy w postaci oryginalnego rozwiązania problemu naukowego albo oryginalnego rozwiązania w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej, a ponadto wykazywać posiadanie przez kandydata ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Rozprawa habilitacyjna powinna stanowić opublikowaną po uzyskaniu stopnia doktora pracę naukową w formie: jednej monografii naukowej wydanej przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy z 2018 r. lub jednego cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b ustawy z 2018 r. Od strony materialnej osiągnięcie habilitacyjne powinno dokumentować posiadanie w dorobku habilitanta, uzyskanym po nadaniu stopnia doktora, osiągnięcia naukowego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej.

W przypadku ubiegania się o tytuł ustawodawca nie określił wymagań w kwestii formy pisarstwa naukowego, pozostawiając pełną swobodę środowisku naukowemu w zakresie wyboru właściwej dla danej dziedziny nauki i dyscypliny naukowej prezentacji osiągnięć profesorskich. Od strony materialnej prawodawca wymaga, aby w całym dorobku osoby ubiegającej się o tytuł profesora znajdowały się osiągnięcia naukowe odpowiadające przesłance wybitnych osiągnięć krajowych lub zagranicznych. W ten sposób uwzględniono, że nie każda działalność naukowa może stanowić wkład w stan wiedzy w skali światowej, mając na uwadze, że konstytucyjna równość wobec prawa i sprawiedliwość proceduralna nie pozwalają na deprecjonowanie osiągnięć naukowych o zasięgu krajowym, które mogą stanowić ważny wkład w rozwój nauki. Ustawodawca nie zdefiniował przy tym pojęcia *wybitny*, pozostawiając ocenę tej przesłanki praktyce, przy uwzględnieniu utrwalonego słownikowego rozumienia tego terminu jako: *wybijający się ponad przeciętność, górujący nad otoczeniem, niezwykły, nieprzeciętny, wyjątkowy» oraz »znaczny co do rozmiaru, natężenia« wkład w stan wiedzy* (<https://sjp.pwn.pl>).

ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ ANKIETOWYCH

Przedmiotem analizy jest porównanie między dziedzinami naukowym wymagań stawianych osobie ubiegającej się o awans naukowy w postępowaniach awansowych w odniesieniu do przyjętej formy prezentacji osiągnięcia oraz sposobu wykazania własnego i samodzielnego wkładu w stan wiedzy. W badaniach wzięli udział respondenci z dziedziny nauk humanistycznych, inżynierijno-technicznych, medycznych i o zdrowiu, nauk społecznych, ścisłych i przyrodniczych, nauk teologicznych, nauk weterynaryjnych oraz rolniczych, a także nauk o rodzinie, jednakże ze względu na niewielką liczbę respondentów dziedziny nauk o rodzinie, wyniki z tej dziedziny są pominięte. Analizę wykonano na podstawie losowych prób o następujących liczebnościach: 263 dla doktoratu, 159 dla habilitacji oraz 180 dla profesury (RDN, 2025). Badanie zostało przeprowadzone w okresie od 17 kwietnia do 25 lipca 2025 r. w formie anonimowej ankiety, której formularz był udostępniony za pomocą systemu ankietowego zainstalowanego na serwerach

Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Informacje o prowadzonych badaniach i dostęp do formularzy ankiety, na prośbę autorów badania były przekazywane badaczom bezpośrednio przez władze uczelni wyższych oraz za pośrednictwem serwisów internetowych i mediów społecznościowych Rady Doskonałości Naukowej oraz Fundacji PAP. Respondenci charakteryzowali się zróżnicowanym statusem naukowym, zajmowanym stanowiskiem w systemie szkolnictwa wyższego i nauki oraz doświadczeniem recenzenckim, co wpłynęło na wartość uzyskanych wyników badań

		Doktorat		Habilitacja		Profesura	
		N	%N	N	%N	N	%N
Status naukowy	Dr	9	3,4%	12	7,5%	1	0,6%
	Dr hab.	94	35,7%	40	25,2%	40	22,2%
	Prof.	160	60,8%	107	67,3%	139	77,2%
	SUMA	263	100%	159	100%	180	100%

		Doktorat		Habilitacja		Profesura	
		N	%N	N	%N	N	%N
Zajmowane stanowisko	Adiunkt bez habilitacji	8	3,0%	12	7,5%	-	-
	Adiunkt z habilitacją	14	5,3%	3	1,9%	4	2,2%
	Profesor uczelni	83	31,6%	39	24,5%	38	21,1%
	Profesor	156	59,3%	103	64,8%	134	74,4%
	Inne	2	0,8%	2	1,3%	4	2,2%
	SUMA	263	100%	159	100%	180	100%

		Doktorat		Habilitacja		Profesura	
		N	%N	N	%N	N	%N
Doświadczenie recenzenckie (doktoraty)	brak	13	4,9%	17	10,7%	3	1,7%
	1-5	93	35,4%	46	28,9%	61	33,9%
	6-10	63	24,0%	35	22,0%	40	22,2%
	11-20	50	19,0%	33	20,8%	44	24,4%
	21-25	19	7,2%	11	6,9%	14	7,8%
	26-30	6	2,3%	2	1,3%	6	3,3%
	ponad 30	19	7,2%	15	9,4%	12	6,7%
	SUMA	263	100%	159	100%	180	100%
Doświadczenie recenzenckie (habilitacje)	brak	57	21,7%	28	17,6%	25	13,9%
	1-5	111	42,2%	64	40,3%	74	41,1%
	6-10	50	19,0%	32	20,1%	43	23,9%
	11-20	30	11,4%	21	13,2%	21	11,7%
	21-25	4	1,5%	4	2,5%	8	4,4%
	26-30	2	0,8%	4	2,5%	3	1,7%
	ponad 30	9	3,4%	6	3,8%	6	3,3%
	SUMA	263	100%	159	100%	180	100%
Doświadczenie recenzenckie (profesury)	brak	135	51,3%	70	44,0%	63	35,0%
	1-5	78	29,7%	49	30,8%	66	36,7%
	6-10	24	9,1%	18	11,3%	27	15,0%
	11-20	17	6,5%	16	10,1%	18	10,0%
	21-25	2	0,8%	-	-	2	1,1%
	26-30	2	0,8%	3	1,9%	1	0,6%
	ponad 30	5	1,9%	3	1,9%	3	1,7%
	SUMA	263	100%	159	100%	180	100%

DOKTORAT

Z przewidzianych ustawą form pisarstwa naukowego (praca pisemna, opublikowana monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, opublikowana samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej) respondenci wskazali jako dominujący sposób udokumentowania osiągnięcia doktorskiego:

- a. w przypadku dziedzin nauk teologicznych (100%), nauk humanistycznych (94,3%), nauk społecznych (92,3%), inżynieryjno-technicznych (78,1%), ścisłych i przyrodniczych (69,7%), medycznych i o zdrowiu (53,3%), nauk weterynaryjnych, rolniczych (52%) – nieopublikowaną, złożoną w repozytorium podmiotu doktoryzującego, monoautorską pracę pisemną z zastrzeżeniem, że w naukach humanistycznych za dopuszczalną formę uznano także opublikowaną monografię naukową (22,9%);
- b. w przypadku nauk weterynaryjnych, rolniczych (88%), ścisłych i przyrodniczych (81,7%), medycznych i o zdrowiu (73,3%), a także inżynieryjno-technicznych (62,5%) – zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych.

Wyniki badań pozwalają wyprowadzić ogólny wniosek, że społeczność badaczy ze wszystkich dyscyplin wiedzy docenia w kształceniu doktorantów wartość obowiązku przygotowania klasycznej dysertacji, dostrzegając jednocześnie wzrastające znaczenie w edukacji doktorskiej zobowiązania doktoranta do opracowania rozprawy w formie zbioru opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Ankietowani potwierdzili, że faktycznie już spotkali się z taką formą rozprawy doktorskiej w naukach humanistycznych (14,3%), społecznych (25,6%), natomiast respondenci z dziedzin nauk weterynaryjnych, rolniczych, ścisłych i przyrodniczych, medycznych i o zdrowiu, a także inżynieryjno-technicznych wskazali tę formę rozprawy jako wręcz formę rozprawy równoważną dla klasycznej dysertacji doktorskiej. Wydaje się, że społeczność naukowa podziela pogląd (Chorażewska, Proń, 2024), iż nie sposób przecenić w kształceniu doktorantów wartości dydaktycznej przygotowania tradycyjnej dysertacji. Stanowi ona bowiem ważny element tego kształcenia, rozwijający kulturę naukową przyszłych adeptów nauki, gdyż przygotowuje

ich do samodzielnego prowadzenia badań i ugruntowuje ich ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie albo dyscyplinach rozprawy doktorskiej.

Ponadto badanie wykazało, że rozprawa w formie opublikowanej samodzielnej i wyodrębnionej część pracy zbiorowej nie jest przyjętą formą dokumentacji osiągnięcia doktorskiego. Była ona bowiem wskazywana bardzo rzadko i nie we wszystkich dziedzinach nauki. Ankietowani spotkali się z taką formą złożenia rozprawy doktorskiej w dziedzinach nauk humanistycznych (5,7%), ścisłych i przyrodniczych (5,5%) oraz społecznych (2,6%), a zatem jest to prawie dopuszczalna, ale nie powszechnie uznawana forma udokumentowania osiągnięcia doktorskiego.

Należy zwrócić uwagę, że jeśli rozprawa w danej dziedzinie nauki może być złożona w formie cyklu prac, to przyjęły się pewne wymagania wobec tego cyklu. Mianowicie powinien on liczyć co najmniej trzy do pięciu artykułów, opublikowanych w czasopismach ujętych w wykazie czasopism MNSW, sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy z 2018 r. Dodatkowo rozprawa składana w takiej formie może zostać udokumentowana patentami na wynalazki, w tym niewdrożonymi, przy czym patenty jako wymóg udokumentowania osiągnięcia doktorskiego zostały wskazane w przypadku nauk ścisłych i przyrodniczych (1,8%) oraz nauk weterynaryjnych i rolniczych (4%). W przypadku nauk społecznych (17,9%), nauk humanistycznych (14,3%) oraz nauk teologicznych (12,5%), a rzadziej w przypadku nauk inżynierjno-technicznych (3,1%) oraz nauk ścisłych i przyrodniczych (2,8%) respondenci formułowali oczekiwanie, aby doktorant był wyłącznym autorem tego cyklu, a zatem winien on składać się z artykułów monoautorskich. Niemniej za dopuszczalne należy uznać złożenie rozprawy doktorskiej w formie cyklu składającego się z wieloautorskich artykułów, jednakże w takim przypadku wymagane jest dołączenie do każdej pracy wchodzącej w skład tego cyklu oświadczeń współautorskich doktoranta i pozostałych współautorów potwierdzających rolę doktoranta w powstawaniu osiągnięcia naukowego. W przypadku nauk inżynierjno-technicznych, nauk medycznych i o zdrowiu, nauk ścisłych i przyrodniczych, nauk weterynaryjnych oraz rolniczych doprecyzowano, że oświadczenia te winny opisywać merytoryczny wkład każdego ze współautorów w powstanie każdej pracy

w sposób pozwalający na ocenę roli i udziału doktoranta w ich powstawaniu, w tym w zainicjowaniu i przeprowadzeniu opublikowanych wyników badań.

Powszechnie przyjęto, że rozprawa doktorska przyjmująca formę cyklu wymaga przygotowania tzw. przewodnika po osiągnięciu doktorskim. Przewodnik ten powinien obejmować wprowadzenie teoretyczne do przedmiotu i zakresu badań wraz z uzasadnieniem wyboru tematu oraz prezentację poczynionych w cyklu prac ustaleń naukowych z opisem stosowanych metod i technik badawczych w sposób potwierdzający intelektualną i badawczą dojrzałość doktoranta. Przewodnik nie może zatem przybrać postaci kompilacji cytatów z cyklu prac składających się na rozprawę doktorską. Należy podkreślić, że taka forma przewodnika jest niedopuszczalna z dwóch powodów. Po pierwsze, naruszałaby autorskie prawa osobiste pozostałych autorów danego artykułu (w tym autorskie prawa majątkowe wydawcy do utworu w rozumieniu prawa autorskiego). Po drugie, nie potwierdzałaby umiejętności samodzielnego prowadzenia badań oraz posiadania ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie albo dyscyplinach rozprawy doktorskiej. Należy dodać, że na wymóg przedłożenia przewodnika w opisywanej formie wskazano w dziedzinach nauk inżynieryjno-technicznych, nauk medycznych i o zdrowiu, nauk ścisłych i przyrodniczych oraz nauk weterynaryjnych/rolniczych. Jednocześnie ponad 10% ankietowanych zgłosiło wymóg złożenia przewodnika w takiej formie w przypadku dziedziny nauk społecznych. Najrzadziej lub wcale opcja ta wybierana była w przypadku dziedzin nauk humanistycznych i nauk teologicznych. Analiza odpowiedzi udzielonych na inne pytania pozwala jednak ustalić, że w przypadku tych ostatnich dziedzin nauki, jeśli respondenci dopuszczali złożenie rozprawy w formie cyklu prac, to jednocześnie oczekiwali, by były to prace monoautorskie. W konsekwencji w ich przypadku autorstwo osiągnięcia doktorskiego nie mogło być kwestionowane, a zatem tworzenie przewodnika w formie spełniającej wymagania dla utworu w rozumieniu prawa autorskiego nie było potrzebne.

Szczegółowe wyniki badań ankietowych w odniesieniu do poszczególnych dziedzin nauki przedstawiono w materiale źródłowym (RDN, 2025 – Doktorat).

HABILITACJA

Z przewidzianych ustawą form pisarstwa naukowego (opublikowana monografia naukowa, jeden cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych) ankietowani wskazali jako dominujący sposób udokumentowania osiągnięcia habilitacyjnego:

- a. w przypadku dziedzin nauk teologicznych (100%), nauk społecznych (96,8%) oraz nauk humanistycznych (95,5%) – opublikowaną monografię naukową, przy tym przedstawiciele pozostałych dziedzin nauki spotkali się z taką formą rozprawy habilitacyjnej, jednakże występuje rzadko (27,3% – 58,8%);
- b. w przypadku dziedzin nauk medycznych i o zdrowiu (100%), nauk ścisłych i technicznych (100%), nauk weterynaryjnych i rolniczych (100%) oraz nauk inżynieryjno-technicznych (88,2%) – jeden cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, przy tym przedstawiciele pozostałych dziedzin nauki spotkali się z taką formą rozprawy habilitacyjnej, jednakże występuje rzadko (33,3% – 45,5%).

Ankietowani wskazali, że rozprawa habilitacyjna przybierająca formę jednego cyklu powiązanych tematycznie prac wymaga jej oparcia na odpowiedniej dla danej dziedziny liczbie artykułów. W przypadku nauk medycznych i o zdrowiu, nauk ścisłych i przyrodniczych, nauk weterynaryjnych oraz rolniczych najczęściej wskazywano przedział od trzech do pięciu artykułów, a przedstawiciele dziedzin nauk inżynieryjno-technicznych i nauk społecznych najczęściej wskazywali na przedział od pięciu do siedmiu, zaś w naukach humanistycznych najczęściej wskazywano przedział od siedmiu do dwunastu, a naukach teologicznych – przedział od ośmiu do piętnastu.

W zakresie autorstwa artykułów składających się na cykl ankietowani wymagali, aby habilitant był wyłącznym autorem wszystkich prac składających się na ten cykl (artykułu monoautorskie) w przypadku dziedziny nauk teologicznych (83,3%), często w dziedzinie nauk humanistycznych (45,5%),

czasem w dziedzinie nauk społecznych (29%). Wymóg ten rzadko pojawiał się w dziedzinie nauk medycznych i o zdrowiu (10%). Można stąd wywieść wniosek, że przedstawiciele nauk teologicznych, humanistycznych i społecznych dopuszczają możliwość złożenia rozprawy habilitacyjnej w formie jednego cyklu prac, zastrzegając, że wątpliwości wokół autorstwa wkładu w stan wiedzy udokumentowanego w ten sposób osiągnięcia naukowego nie powstaną jedynie wtedy, gdy habilitant będzie wyłącznym autorem wszystkich prac. Nasuwa się też wniosek, że rozumienie tej formy rozprawy w analizowanym obszarze nauki jest zgodne z formułowanym wcześniej w piśmiennictwie, wedle którego te prace, zebrane w całość, powinny tworzyć *dzieło o charakterze monograficznym, i to bez konieczności dokonywania istotnych przeróbek, modyfikacji tekstu czy też jego istotnej zmiany* (Kała, 2022, s. 45).

W przypadku dziedzin nauki, w których za dominującą formę rozprawy habilitacyjnej można uznać jednotematyczny cykl artykułów, dopuszcza się udokumentowanie osiągnięcia habilitacyjnego pracami wieloautorскими. Większość ankietowanych wskazała jednak, że pozycja na liście autorów habilitanta ma istotne znaczenie dla możliwości przypisania mu autorstwa wkładu w stan wiedzy tego osiągnięcia. Wymóg ten najczęściej wskazywany był w dziedzinie nauk weterynaryjnych i rolniczych (94,4%) oraz w dziedzinie nauk medycznych i o zdrowiu (90%), nieco rzadziej w dziedzinach nauk ścisłych i przyrodniczych (54,5%), nauk inżynieryjno-technicznych (41,2%) oraz nauk społecznych (35,5%). Jeszcze rzadziej problem ten był dostrzeżony w dziedzinie nauk humanistycznych (18,2%) oraz nauk teologicznych (16,7%). Należy przy tym podkreślić, że w zakresie kolejności na liście autorów prac tworzących cykl habilitacyjny respondenci jednoznacznie nie wskazali, iż habilitant powinien być odpowiednio autorem pierwszym lub autorem korespondującym (tzw. gwiazdkowym*) we wszystkich artykułach składających się na ten cykl. Ten wymóg jako obowiązujący wskazano bowiem na poziomie jedynie 30% do 50% w różnych obszarach wiedzy.

W konsekwencji respondenci opowiadali się za poglądem, że pozycja habilitanta na liście autorów artykułów tworzących cykl prac nie ma znaczenia przy ocenie autorstwa osiągnięcia naukowego, gdyż przedmiot i zakres wkładu do badań jest oceniany na podstawie oświadczeń współautorskich i specjalności naukowej osoby ubiegającej się o stopień. Na obowiązywanie

tej reguły wskazywano najczęściej w przypadku nauk inżynieryjno-technicznych (58,8%), często dla nauk ścisłych i przyrodniczych (43,6%) oraz nauk społecznych (35,5%). Rzadko na jego obowiązywanie wskazywano w przypadku nauk humanistycznych (9,1%), a jeszcze rzadziej w przypadku nauk weterynaryjnych i rolniczych (5,6%). W konsekwencji pozycja habilitanta na liście autorów artykułów tworzących cykl prac habilitacyjnych (nieposiadanie pozycji autora pierwszego lub tzw. gwiazdkowego) przestała być przeszkodą do stworzenia jednotematycznego cyklu publikacji jako osiągnięcia naukowego. Niemniej taką barierą może okazać się stosowany w praktyce pozaprawny wymóg przedłożenia oświadczeń autorskich. W tych obszarach wiedzy, w których dominuje rozprawa habilitacyjna w formie cyklu prac, mimo że ustawą z 2018 r. zniesiono wymóg dołączania do wniosku habilitacyjnego oświadczeń autorskich, respondenci formułowali oczekiwanie, by habilitant je dołączył. Autorstwo osiągnięcia naukowego habilitanta winno być zatem udokumentowane poprzez oświadczenia własne habilitanta i współautorów, w których wykazany zostanie merytoryczny wkład współautorów w powstanie każdej pracy w sposób pozwalający na ocenę roli i udziału habilitanta w ich powstawaniu, w tym w zainicjowaniu i przeprowadzeniu opublikowanych wyników badań. Ankietowani wymagali przy tym przedstawienia oświadczeń odpowiednio albo wszystkich albo większości współautorów. W przypadku nauk inżynieryjno-technicznych w 52,9%, weterynaryjnych i rolniczych w 50%, ścisłych i przyrodniczych w 36,4%, społecznych w 32,3% oraz nauk medycznych i o zdrowiu w 30% domagano się złożenia oświadczeń współautorów wszystkich współautorów, przy jednoczesnym dopuszczeniu możliwości przedstawienia w przypadku dziedziny nauk ścisłych i przyrodniczych (w 20%) oświadczeń jedynie większości współautorów. Ciekawostką jest, że w przypadku dziedziny nauk społecznych w 32,3% respondenci sformułowali oczekiwanie, by oświadczenia autorskie zawierały informację o procentowym wkładzie autorskim w powstawaniu pracy każdego współautora, którą to formę wydawało się, że środowisko naukowe już dawno odrzuciło na rzecz merytorycznego określenia przedmiotu wkładu twórczego do badań.

Współcześnie badania prowadzi się zespołowo, często multidyscyplinarnie przy szerokiej współpracy międzynarodowej, co skutkuje realizowaniem przez polskich badaczy projektów naukowych o wpływie oddziaływania

na światową naukę. W konsekwencji potrzeba inter – czy nawet transdyscyplinarnego oraz zespołowego podejścia do problemów naukowych wywarła istotny wpływ na wymagania stawiane osobom ubiegającym się o awans naukowy. Po pierwsze, nie ma możliwości, by prowadzić badania w pojedynkę i w ten sposób wykazać w postępowaniu awansowym samodzielny i osobisty wkład w stan wiedzy. Po drugie, przy zespołowym realizowaniu projektów naukowych niezwykle trudno wskazać osobę, która zapoczątkowała ideę naukową i odegrała wiodącą rolę w projektowaniu i realizowaniu badań. Należy zatem przyjąć, że w dziedzinach nauki, w których powszechnie występuje rozprawa habilitacyjna w formie cyklu prac i specyfika rozwiązywanych problemów naukowych, wymaga interdyscyplinarnego podejścia, akceptowane powinno być wykazanie autorstwa osiągnięcia naukowego wieloautorskimi artykułami, w których pozycja habilitanta na liście autorów nie jest wyeksponowana (autora pierwszego lub korespondującego). Takie podejście jest zgodne ze światowymi trendami naukoznawstwa, w których akcentuje się, że badań nie prowadzi się już w pojedynkę (Greene, 2007) i nie ma możliwości wskazania lidera projektów naukowych, ponieważ idee naukowe powstają we współpracy (Kiser, 2018).

To zapatrywanie podzielili respondenci badań ankietowych. Nie wymagają oni już od osoby kandydującej do awansu naukowego odpowiedniej pozycji na liście autorów artykułów dokumentujących osiągnięcie habilitacyjne. Niemniej w wielu dziedzinach za obowiązujący należy uznać wymóg przedłożenia oświadczeń autorskich. Nie musi on stanowić istotnej i niezasadnej bariery w dostępie do awansu naukowego, jeśli recenzenci postępowania awansowych będą go racjonalizować, ograniczając go do przedłożenia oświadczeń współautorskich, potwierdzających rolę habilitanta w badaniach, jedynie od współautorów o znaczącej pozycji i uznanej renomie naukowej (profesorów, kierowników laboratoriów, bezpośrednich przełożonych prowadzących w tym samym laboratorium badania w podobnym obszarze badawczym i metodologii badań). Jednocześnie gdy habilitant nie przedstawi takich oświadczeń (zwłaszcza z przyczyn od siebie niezależnych, np. z uwagi na odmowę jego wydania), recenzenci muszą brać pod uwagę inne przesłanki pozycji naukowej osoby ubiegającej się o awans naukowy. Takimi przesłankami powinna być aktywność konferencyjna, liczba i jakość zrealizowanych

projektów naukowych, w tym finansowanych ze środków zewnętrznych. W ten sposób z jednej strony można uniknąć niebezpieczeństwa, że w postępowaniu awansowym recenzenci będą oceniali osiągnięcie naukowe, którego autorami w rzeczywistości są inne osoby niż habilitant – współautorzy jego cyklu prac, a z drugiej niemożność uzyskania oświadczeń współautorskich nie wykluczy dostępu do awansu naukowego, zwłaszcza w tych przypadkach, gdy niewydanie oświadczenia jest motywowane chęcią zablokowania tego awansu.

Nie może przy tym zniknąć z pola widzenia, że wartość osiągnięcia naukowego habilitant może i powinien wykazać, sporządzając autoreferat merytorycznie wartościowy w zakresie opisu stanu wkładu w stan wiedzy. Autoreferat, prezentujący osiągnięcie naukowe udokumentowane w formie cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych, powinien przybrać formę tzw. przewodnika po osiągnięciu habilitacyjnym, w którego treści habilitant dodatkowo wykaże swoją znaczącą rolę w jego powstawaniu. Należy zwrócić uwagę, że w obszarach wiedzy, w których habilitacja przybiera taką postać, respondenci nie byli zgodni w kwestii struktury i wymagań co do treści owego przewodnika. I tak, potwierdzając obowiązek jego przygotowania, wskazywali oni w przypadku nauk inżyniersko-technicznych w 29,4%, że przewodnik powinien zawierać listę artykułów i opisywać konkluzje zawarte w artykułach tworzących cykl prac, zgadzając się przy tym w 23,5%, iż owe konkluzje mogą zostać przeniesione dosłownie z tekstu publikacji. Powinno się tę ostatnią możliwość wykluczyć, ponieważ takie działanie habilitanta może godzić w autorskie prawa osobiste pozostałych współautorów oraz autorskie prawa majątkowe wydawcy. Prawidłowo przygotowany przewodnik po osiągnięciach naukowych powinien co najmniej przyjąć postać wprowadzenia teoretycznego do przedmiotu i zakresu badań wraz z uzasadnieniem wyboru tematu oraz prezentację poczynionych w cyklu prac ustaleń naukowych z opisem stosowanych metod i technik badawczych. Te wymagania wobec przewodnika potwierdzili aż w 66,7% przedstawiciele nauk weterynaryjnych i rolniczych. Przedstawiciele nauk ścisłych i technicznych w 58,2% dodali, że treść przewodnika powinna być tak przygotowana, aby wykazywała badawczą i intelektualną dojrzałość habilitanta, stanowiąc autorski tekst opisujący cel podjętych badań, zastosowaną metodologię oraz uzyskane efekty i poczynione ustalenia naukowe. Respondenci ci prawidłowo wykluczyli

przy tym możliwość stworzenia przewodnika w formie kompilacji cytatów z wieloautorskich prac tworzących cykl.

Analiza wyników badań ankietowych prowadzi do jeszcze jednego ważnego wniosku. Mianowicie respondenci zgodzili się, że ocena osiągnięcia habilitacyjnego powinna mieć charakter przede wszystkim ekspercki. Wymóg ten – zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej – realizuje się w konieczności wyznaczenia w charakterze recenzentów osób specjalizujących się w obszarze naukowym wkładu w stan wiedzy osiągnięcia habilitacyjnego. Ten wymóg akcentowali co najmniej w 80% zwłaszcza przedstawiciele nauk weterynaryjnych i rolniczych, nauk społecznych, nauk medycznych i o zdrowiu oraz nauk ścisłych i przyrodniczych. Jednocześnie wszyscy ankietowani dostrzegali, że dorobek habilitanta i jego osiągnięcia habilitacyjne powinny być uwiarygodnione za pomocą odpowiednich danych parametrowo-naukowych, w tym zdaniem przedstawicieli nauk medycznych i o zdrowiu, nauk ścisłych i przyrodniczych oraz nauk weterynaryjnych i rolniczych w co najmniej 75%.

Szczegółowe wyniki badań ankietowych w odniesieniu do poszczególnych dziedzin nauki przedstawiono w materiale źródłowym (RDN, 2025 – Habilitacja).

PROFESURA

W kwestii formy pisarstwa naukowego przedstawiciele nauk humanistycznych, społecznych i teologicznych wyrazili oczekiwanie, by w dorobku kandydata do tytułu znajdowało się wiele prac naukowych z przeważającą liczbą prac monoautorskich, w tym co najmniej jedna monografia, przy czym respondenci z nauk humanistycznych w 84,6%, nauk teologicznych w 71,4% oraz nauk społecznych w 41,2% wskazali, że powinna to być tzw. monografia profesorska, czyli książka opublikowana zwyczajowo po uzyskaniu habilitacji. Jednocześnie część ankietowanych z tych dziedzin (35,3% nauki społeczne, 30,8% nauki humanistyczne, 28,6% nauki teologiczne) akceptowała, by była to monografia opublikowana na dowolnym etapie kariery naukowej. Ponadto przedstawiciele nauk społecznych w 23,5% oraz nauk medycznych i o zdrowiu w 28,6% zgodzili się, by w miejsce monografii kandydat do tytułu posiadał w dorobku tzw. rozdział profesorski, czyli co najmniej jedną samodzielną i wyodrębnioną część pracy zbiorowej opublikowanej

po uzyskaniu habilitacji. Z kolei przedstawiciele nauk weterynaryjnych i rolniczych, ścisłych i przyrodniczych, medycznych i o zdrowiu oraz nauk inżynieryjno-technicznych wskazali w przedziale 73% – 52%, że kandydat do tytułu powinien posiadać w dorobku wiele prac naukowych wieloautorskich z potwierdzoną wiodącą rolą lidera badań poprzez przedłożenie oświadczeń współautorskich albo wyeksponowaną pozycją na liście autorów (stosownie do zwyczajów panujących w dyscyplinie: autora pierwszego lub tzw. gwiazdkowego – korespondującego) z udziałem prac monoautorskich, niemniej nie było to bezwzględne wymaganie. Ankietowani jako dominujący sposób udokumentowania wybitności osiągnięć kandydatów do tytułu, wskazywali:

- a. liczbę opublikowanych książek monoautorskich – w naukach teologicznych w 71,4%, humanistycznych w 57,7%, społecznych w 55,9%;
- b. liczbę opublikowanych artykułów w prestiżowych dla dyscypliny czasopismach – w naukach medycznych i o zdrowiu w 100%, weterynaryjnych i rolniczych w 73,7%, teologicznych w 71,4%, ścisłych i przyrodniczych w 64,5%, humanistycznych w 61,5%, inżynieryjno-technicznych w 52%, społecznych w 47,1%;
- c. liczbę opublikowanych artykułów monoautorskich – w naukach teologicznych w 57,1%, społecznych w 50%;
- d. dane parametro-naukowe opisujące osiągnięcia badacza (indeks Hirscha, liczba cytowań jego prac) – w naukach medycznych i o zdrowiu w 85,7%, weterynaryjnych i rolniczych w 68,4%; ścisłych i przyrodniczych w 46,8%, inżynieryjno-technicznych w 40%, można przy tym odnotować, że przedstawiciele nauk teologicznych w 28,6%, społecznych w 23,5% humanistycznych w 23,1%, wskazywali na ewentualną możliwość wzięcia pod uwagę tych wskaźników przy ocenie osiągnięć osoby ubiegającej się o tytuł;
- e. ekspercką ocenę ich osiągnięć naukowych wspartą danymi parametro-naukowymi opisującymi ten dorobek, która w opinii respondentów z nauk:
 - humanistycznych stanowiła dominującą w 53,8% przesłankę oceną, wspieraną wskaźnikami parametro-naukowymi z przypisaniem im średniego znaczenia na poziomie 20,8%,

- inżyniersko-technicznych stanowiła dominującą w 60% przesłankę ocenną, wspieraną wskaźnikami parametrowo-naukowymi z przypisaniem im średniego znaczenia na poziomie 38,8%,
 - medycznych i o zdrowiu stanowiła dominującą w 42,9% przesłankę ocenną, wspieraną wskaźnikami parametrowo-naukowymi z przypisaniem im średniego znaczenia na poziomie 60%,
 - nauk społecznych stanowiła dominującą w 41,20% przesłankę ocenną, wspieraną wskaźnikami parametrowo-naukowymi z przypisaniem im średniego znaczenia na poziomie 25,3%,
 - ścisłych i przyrodniczych stanowiła dominującą w 66,1% przesłankę ocenną, wspieraną wskaźnikami parametrowo-naukowymi z przypisaniem im średniego znaczenia na poziomie 45%,
 - teologicznych stanowiła dominującą w 57,1% przesłankę ocenną, wspieraną wskaźnikami parametrowo-naukowymi z przypisaniem im średniego znaczenia na poziomie 27,1%,
 - weterynaryjnych i rolniczych stanowiła dominującą w 89,5% przesłankę ocenną, wspieraną wskaźnikami parametrowo-naukowymi z przypisaniem im średniego znaczenia na poziomie 53,2%;
- f. liczbę wystąpień na zagranicznych konferencjach i kongresach naukowych albo na krajowych konferencjach i kongresach naukowych we wszystkich dziedzinach nauki w przedziale od minimalnie w 6,5% (ściśle i przyrodnicze) do maksymalnie w 57,1% (teologiczne oraz medyczne i o zdrowiu).

W zakresie wymogów materialnych stawianych dorobkowi osoby ubiegającej się o tytuł przedstawiciele każdej z badanych dziedzin nauki uznawali bardzo często, że jej badania powinny charakteryzować się nowatorskością, oryginalnością w znaczeniu eksplorowania obszarów niezbadanych w ogóle lub zbadanych w niewielkim stopniu. Wymóg nowości naukowej wskazany został dodatkowo jako bardzo ważny z wyjątkiem nauk teologicznych, gdzie częściej akcentowano zasadność prowadzenia badań o charakterze przyrostowym. Jednocześnie dość często w przypadku pozostałych dziedzin nauk ankietowani dopuszczali to, by badania kandydata do tytułu miały charakter przyrostowy. Ponadto przedstawiciele wszystkich nauk rzadko oczekiwali, by w dorobku osoby ubiegającej się o tytuł znajdowała się imponująca liczba prac.

W zakresie wskaźników branych pod uwagę przy ocenie dorobku kandydatów do tytułu wszyscy ankietowani akcentowali znaczenie eksperckiej oceny ich osiągnięć oraz liczbę artykułów opublikowanych w prestiżowych czasopiśmie (krajowych lub zagranicznych), która odpowiednio albo bezwzględnie powinna albo mogła być wspierana przez przesłankę oceną wynikającą z danych parametrowo-naukowych opisujących dorobek kandydata do tytułu. W przypadku nauk medycznych i o zdrowiu oraz nauk weterynaryjnych i rolniczych bardzo ważne okazały się te dane oraz liczba wystąpień na zagranicznych konferencjach i kongresach naukowych. Dane parametrowo-naukowe uwzględniano często w przypadku nauk ścisłych i przyrodniczych oraz nauk inżynierijno-technicznych. Wystąpienia konferencyjne zostały zaś uznane za bardzo ważne w przypadku nauk teologicznych. Oznacza to, że w tych obszarach wiedzy, w których dane parametrowo-naukowe były dominującą przesłanką oceną dorobku kandydatów do tytułu, nie powinni się oni raczej spotkać z negatywną recenzją ich dorobku w postępowaniu awansowym. W przypadku nauk humanistycznych i społecznych zwracano uwagę również na liczbę rozdziałów lub książek opublikowanych w prestiżowych (krajowych lub zagranicznych) wydawnictwach naukowych.

Szczegółowe wyniki badań ankietowych w odniesieniu do poszczególnych dziedzin nauki przedstawiono w materiale źródłowym (RDN, 2025 – Profesura).

Analiza wyników badań ankietowych pokazała, że wymagania stawiane kandydatom do awansu naukowego znacząco się od siebie różnią w poszczególnych obszarach wiedzy, jednocześnie mieszcząc się w ramach ustawy. Dokonane ustalenia pozwolą osobom rozważającym ubieganie się o awans naukowy wybrać właściwą formę prezentacji i sposobu gromadzenia dorobku naukowego w kontekście zdekodowanych w badaniach utrwalonych zwyczajów w tym zakresie w różnych obszarach wiedzy. Prezentowane wyniki badań mają charakter opisowy i zarazem kierunkowy. W ten sposób stanowią bazę do przeprowadzenia dalszych szczegółowych analiz z perspektywy istotności statystycznej występujących różnic z dokonaniem podziału otrzymanych wyników badania na dyscypliny naukowe. Badania te zostaną zrealizowane w dalszej kolejności i przedstawione w sposób całościowy w planowanej publikacji monograficznej.

REFERENCES

- Bogusz, M., Miłosz, M. (2022). Konstrukcja związania negatywnymi recenzjami w nowym postępowaniu doktorskim i habilitacyjnym. *Państwo i Prawo*, 5.
- Brzozowski, W. (2014). *Konstytucyjna wolność badań naukowych i ogłaszania ich wyników*. W: A. Wiktorowska, A. Jakubowski (red.). *Prawo nauki. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Chorażewska, A., Proń, A. (2024). *Intellectual Property Rights and Scientific Authorship: Legal and Ethical Considerations Case Study in Hard Sciences and Natural Sciences*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.
- Dajnowicz-Piesiecka, D., Kierznowski, Ł. (2022). Awanse naukowe młodych naukowców (perspektywy i wyzwania). *Państwo i Prawo*, 5.
- Garlicki, L. (2003). *Nota 7 do art. 73 Konstytucji RP*. W: L. Garlicki (red.). *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku. Komentarz*, t. 3. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Greene, M.T. (2007). The Demise of the Lone Author. *Nature*, 450(7173), 1165.
- Grzebyk, P. (2022). Warunki uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie nauki prawne. *Państwo i Prawo*, 5.
- Jabłoński, M. (2002). *Wolności z art. 73 Konstytucji RP*. W: B. Banaszak, A. Preisner (red.). *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Jakubowski, A. (2015). *Stopnie i tytuły naukowe – postępowanie o nadanie tytułu profesora – powołanie recenzentów. Glosa do wyroku NSA z dnia 7 października 2014 r., I OSK 1423/14, 7–8, A70*. Orzecznictwo Sądów Polskich.
- Kała, D.P. (2022). Szczegółowe przesłanki nadania stopnia doktora habilitowanego. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny*, 3.
- Kiser, G.L. (2018). No More First Authors, no More Last Authors. *Nature*, 561, September 25, <https://doi.org/10.1038/d41586-018-06779-2>.
- Królikowski, M., Szczucki, K. (2016). *Komentarz do art. 73 Konstytucji RP*. W: M. Safjan, L. Bosek (red.). *Konstytucja RP, t. 1: Komentarz. Art. 1–86*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Sobczyk, M. (2010). *Statystyka opisowa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Stec, P. (2021). Nowe ścieżki kariery akademickiej – habilitacja 2.0. *Państwo i Prawo*, 7.
- Szydło, M. (2022). Pojęcie nauki i osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych w nauce (uwagi z perspektywy nauk prawnych). *Państwo i Prawo*, 5.
- Ślebzak K. (2013). Jednotematyczny cykl publikacji jako przesłanka nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych. *Państwo i Prawo*, 7(68).
- Witkowska, M. (2011). Zasada równości w stosunkach pracy na tle orzecznictwa. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 1.

AKTY PRAWNE

- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 11 lipca 2000 r., K 30/99. OTK ZU 2000/5, poz. 145.
Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 24 kwietnia 2002 r., Ts 138/01. OTK-B 2002, nr 2, poz. 149.
Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 października 2014 r., I OSK 1423/14. OSP 2015, nr 7–8, poz. 70.
Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 lutego 2006 r., SK 45/04. OTK-A 2006, nr 2, poz. 15.
Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2 kwietnia 2003 r., K 13/02. OTK ZU 4/2003, poz. 28.
Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29 czerwca 2001 r., K 23/00. OTK ZU 5/2001, poz. 124.
Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Dz. U. 2024.1571, tekst jednolity ze zm.

DANE ŹRÓDŁOWE – WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH:

Postępowania o awans naukowy. Wyniki badań ankietowych na temat oceny osiągnięć naukowych w ujęciu dziedzinowym, <https://www.rdn.gov.pl/dobre-praktyki.postepowania-o-awans-naukowy-wyniki-badan-ankietowych-na-temat-oceny-osia-gniec-naukowych-w-ujeciu-dziedzinowym.html>, RDN 2025.

Podziękowania

A.Ch. wyraża wdzięczność oraz osobiste podziękowania Profesorowi Bronisławowi Sitkowi oraz Profesorom Adamowi Dziadkowi, Adamowi Proniowi i Krzysztofowi Skotnickiemu za okazaną pomoc oraz udzielone wskazówki przy opracowywaniu formularzy badań ankietowych zatytułowanych *Ocena osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych – ankieta*.

Autorzy wyrażają wdzięczność Radzie Doskonałości Naukowej i jej przewodniczącemu Profesorowi Bronisławowi Sitkowi za wsparcie instytucjonalne oraz nieocenioną osobistą pomoc przy prowadzeniu badań oraz dystrybuowaniu formularzy badań ankietowych zatytułowanych *Ocena osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych – ankieta*.

Autorzy wyrażają wdzięczność Fundacji PAP z siedzibą w Warszawie przy ul. Brackiej 6/8 za udzielone wsparcie przy dystrybuowaniu formularzy powyższych badań ankietowych poprzez promowanie ich w mediach Serwisu *Nauka w Polsce* na stronach naukawpolsce.pl, FB *Nauka w Polsce* oraz Platformie X, przyczyniając się w ten sposób do istotnego rozpowszechnienia tych badań w środowisku naukowym.